

מקורות בענין חיוב החינוך במדות

רבינו יונה על פרקי אבות ג:יז – "אם אין דרך ארץ אין תורה". ר"ל שצריך תחלה לתקן את עצמו במדות, ובזה תשכון התורה עליו, שאיננה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מדות טובות, לא שילמוד התורה ואחר כך יקח לו המידות, כי אי אפשר, וזהו כענין שנאמר נעשה ונשמע וכמו שכתבנו.

הרב אליהו מפראג (הובא באוהב מוסר עמ' קעט) – ולבד הלימוד הנצרך להם כל אחד לפי כחו ולפי הבנתו, צריך ללמוד עמהם בכל יום דברי מוסר ויראת ה' ודרך ארץ, ולהיות נושא פני זקן וגדול ממנו, ושיהיה להם מורא שמים ומורא רבם ומורא אב ואם וכיבודם. ואז כי יזקינו יהיו מורגלים בקול מורים, ויכנסו באזנם דברי המוכיחים אפילו ממי שיהיה, לפי שכך יהיו מורגלים ומן ההרגל יהיה טבע קיים ולא יסור מהם לעולם.

פלא יועץ ערך חינוך – וכשם שצריך לחנכם בתורה ובמצוות, כך צריך ללמדם ולחנכם בדרך ארץ ומדות טובות וישרות באופן שכל ראייתם יכירום כי הם זרע ברך ה'...ויחנכם בכבוד הבריות, ושלא יהיו עזי פנים וקשי ערף, ושיהיו מן הנעלבים ואינם עולבים.

שם ערך מלמדי תינוקות – ותהיינה עיניו פקוחות עליהם להרחיקם מכל חטא ומכל מדות רעות, ושיהיו שלמים בכל מיני שלמות ורגילים במדות טובות וישרות, ובפרט שיהיו בישנים ויזהרו בכבוד כל אדם.

ר' שמואל רוזובסקי (זכרון שמואל עמ' תקמד) – ענין החינוך מקיף את כל האדם...ובעיקר במידות שאם לא יתרגל האדם להתלמד ולקבל השפעה הרי ודאי שישאר עיר פרא כאשר נולד, עם כל ההשחתה והפחיתות ללא תזוזה כל שהיא. והחינוך לתורה והחינוך למידות חדא הוא והא בהא תליא וכאשר כתב רבינו יונה ז"ל באבות (פ"ג מי"ז): אם אין דרך ארץ אין תורה ר"ל שצריך תחילה לתקן את עצמו במדות, ובזה תשכון התורה עליו שאינה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מדות טובות. והיינו שאי אפשר לאדם להיותו בית קיבול לתורה אלא אם כן הוא מרכז ומזכך את מדותיו, ובמדה זו שהוא מתחנך למדות טובות ולזכך במדת מה את מדותיו הרעות הרי הוא זוכה לקלוט דברי תורה ולהיות כלי קיבול לתורה, אך אי לאו הכי אי אפשר שאם אין דרך ארץ אין תורה

שם עמ' תקנו – וכן זכורני מימי נעורי בשיבה הק' שהיו עוסקין ראשית כל בעניני מדות ודרך ארץ וישרות ההנהגה שבין אדם לחבירו, שהרי זו היא באמת הראשית וההתחלה שקדמה לתורה ובלא זה אין שום שייכות לתורה

הרב שמעון שוואב (Selected Speeches p. 105) –

In our age, the emphasis of our *yeshivos* and day schools should be laid on improvement of *middos* (I.e. *shemiras halashon*, avoidance of jealousy and hatred, foul language, lightheaded behavior, anger, arrogance and speaking untruths). This, as well as the acquisition of *middos tovos*... should be stressed... At this time, the teaching of *middos* is extremely urgent and should become the first priority.

הרב שמואל הלוי וואזנר (הובא בספר בינת המדות עמ' 43) – וזאת נדרש גם מהמחנכים שיעוררו ויחנכו תדיר התלמידים על תיקון המידות בין אדם לחבירו, להרחיקם מכל מיני פירוד לבבות והמסתעף, לחזקם ולעודדם שיכבדו את כל מי שגדול מהם בתורה ובחכמה.

הרב מיכל יהודה לפקוביץ (כנס מחנכים כסלו תשע"ה) – החובה עלינו להתחזק ולעמול על החינוך שיהיה חינוך ישר וטוב, ולהשריש בלב התלמידים יראת שמים ומידות טובות, מידות טובות זה הכלי קיבול של כל המעלות...

הרב מיכל יהודה לפקוביץ (דרכי החיים ח"א עמ' מב) – שאלה: ילד קטן שמתחיל ללכת לת"ת, מה צריך לשים לב, במיוחד? תשובה: מידת הוויתור, מידה זו תעזור לו לכל ההיים. בזמן שהקטנים משחקים ומקבלים ממתקים – לחנך אותם למידת הוויתור, זה ישמור על הרבה דברים. ממידת הוויתור לא רק שלא מפסידים אלא גם מרויחים. רואים בזמנינו עד כמה גדול הצורך בזה. לא רגילים לוותר.

שם עמ' קעז – וכן לדבר עמהם דברים שמחנכים למידות טובות ולאהבת רעים כי יסוד מידות טובות תלוי בחינוך

הרב חיים פרידלנדר (מסילות חיים בחינוך ח"א עמ' 9) – שלושה שלבים בחינוך הגיל הרך: שלב ראשון – חינוך לדרך ארץ ומידות טובות. דרך ארץ היא התשתית לקיום התורה, כפי שאומרים חז"ל: "דרך ארץ קדמה לתורה", (ויק"ר ט, ז). ללמדנו, שיש שלב הקודם לתורה והוא "דרך ארץ". מאז יציאת הרך הנולד לאויר העולם מתחיל השלב הראשון של החינוך. אמנם עדיין לא לתורה ולמצוות ממש, אלא לבסיס ההכרחי שעליו נבנים חיי תורה ומצוות, שהוא הדרך ארץ.

שם עמ' 107 – השל"ה הק' מרחיב את הדיבור בעניני חינוך בכלל, ובפרט בחינוך לדבר אמת. ואם כי הדברים נכתבו עבור הורים, אנו שלוחי ההורים ותפקיד כפול לנו, הן להורות והן לחנך. על כן הדברים מיועדים גם עבורנו. וז"ל השל"ה (שער האותיות, דרך ארץ): "...ידוע כי 'עיר פרא אדם יולד' ו'יצר לב האדם רע מנעוריו', ע"כ צריך להרגילו ולחנכו במדות טובות וישרות מעת שיוכל לדבר... ויתחיל להדריכו מקטנותו מצד שני טעמים. א. כי ארז"ל (שבת קנב). 'ינקותא כלילא דוורדא' (נזר של ורד) כל

מה שקונה בילדותו, נשאר כן בטבע קיים כל ימיו. וזשה"כ (משלי כב, ו) 'חנוך לנער ע"פ דרכו' - בעודו נער קטן ינהוג במדות טובות ואז 'כי יזקין' - לא יסור ממנו (החינוך מתחיל כבר בגיל הרך).

שם עמ' 109 - ... חייבים אנו לחנך את הילדים ולטפח בהם את המידות הטובות שרק על ידי כן יצליחו בתורה הצלחה העומדת לעד.

הרב בנימין רבינוביץ (הובא בספר הדרכה למלמדים וחינוך הבנים) - ההזדמנות הנכונה לחנכם ולהשריש בהם מדות ודרך ארץ היא בתקופה זו בהיותם קטנים, והרמב"ם כתב שדרך ארץ היינו המדות, ומה שאמרו דרך ארץ קדמה לתורה הכוונה למדות שהם הקדמה לתורה, והיינו הך (אף שבלשון הם ב' דברים), ובתקופה זו אפשר להשרישם ואח"כ כבר מאוחר שנאבדה ההזדמנות.

כ"ק אדמו"ר מבעלזא שליט"א (הובא בספר סברי מרנן-חינוך עמ' קכז) - צריכים להשקיע הרבה במידות כמו שכתוב בברטנורא על המשנה מסכת אבות א א משה קיבל תורה מסיני שגם המידות הם מסיני העיקר הוא מידות טובות שיהיה לילדים דרך ארץ לבן אדם מבוגר כמו כן בחינוך נגד מידת הכעס ילד צריך לדעת לעזור לחברו ולעשות טובה למישהו אחר הן לחבריו הקרובים אליו והן לילדים זרים כנ"ל

ר' שלמה וולבה (אוצרות של חינוך מעשי חי"א ח"ב עמ' שפט) - תמיד בחינוך צריך לקיים כל המצוות בצורה שווה וא"א לו לוותר על מצוות בין אדם לחברו או על בין אדם למקום... ולכן צריכים לדייק ולחנך שלא יקפידו על בין אדם לחברו פחות מבין אדם למקום. כך חינוכו אותנו. ר' ירוחם נגש אלי ביו"כ לפני מוסף ושאל אותי אם בקרתי הבחור שחולה. ואמרתי שאני צריך להתפלל - ענה לי מה אתה אומר, הרי זה מצות היום ונגש לעמוד להתפלל. כשבאתי לחדר שלו ראיתי שעשרים מגדולי הישיבה היו אצלו וטפלו בו. קבלתי מבט חדש על יו"כ.

האדמו"ר מפינסק קארלין דרש במשא חינוכי שנשא בפני מחנכי מוסדות החסידות (הובא בספר מצדיקי הרבים ככוכבים ח"ד) - אהוביי אחיי, השנים הללו שלומדים עם הילדים, נחרטים לנצח והופכים לקניין נפש. מעט יראת השמים שניתן להקנות כעת בנפש הילדים נשארת לכל החיים. את הגמרא והחומש יכולים התלמידים לשכוח, אבל המידות והתכונות שהמלמד מחזיר בילדים, הן נשארות לכל החיים. זאת ועוד, כאשר מטביעים בנפש הילד שלא לומר שקר, לא להרים יד על חבר, לא להוציא מהפה דבר מגונה, תכונות כאלו ודומיהן נשארות עימו לכל החיים.

הרב אליהו פרידלנדר (סוד החינוך עמ' ב) - מחנך גם צריך לדעת כי הספק לימודי הוא דבר משני בעבודתו החינוכית, עיקר עבודתו צריכה להיות לגדל "אדם" בעל מידות טובות וירא שמים...

שם עמ' יז - מידות טובות גם הם תנאי בהצלחת הלימוד והרגשת מתיקות התורה

הרב נסים קרליץ (הובא בספר ומצדיקי הרבים – הלכות מלמדים) - ...והעיקר להכניס בהתלמידים רוח לעלות ולהתחזק בתורה ויראה ובמידות טובות ...

הרב מתתיהו סלומון (הובא בהמודיע ח' אדר התשס"ט) –

“A *Rebbi* cannot say, ‘We are employed to teach Gemara, we are employed to teach Chumash.’ ... We have to teach *middos tovos!*”

(With Hearts Full of Love p. 165) - People often make a mistake. They think that the main part of chinuch is in mitzvos and that chinuch in middos is secondary, almost an afterthought. But in actuality, the opposite is true. The main focus of chinuch has to be in middos, because the obstacles to chinuch in mitzvos are bad middos.